

Két új csillagvizsgáló bemutatkozása: Hármashegyi Csillagda Debrecenben és Gaia Csillagda Kisgyőrben

A két –a címben szereplő csillagda egymástól légvonalban (a Google Earth szerint) kerekén 100 km-re fekszik. Az én szempontomból egy dolog köti össze őket egymással – mindkettő létrehozásában részt vehettem (vannak más párhuzamok is, de erről majd később), ezért úgy gondoltam, legegyszerűbb egy cikkben bemutatni őket.

Amikor 2002-ben 20 év kihagyás után újra elkezdtem csillagászkodni és megvettem első távcsövemet (egy egészen jól használható 150/750-es Newtont – ezt a műszertípust kezdésnek, sőt akár hosszabb távra is - mindenkinek tudom javasolni), nem gondoltam, hogy az elkövetkező 10 évben több csillagvizsgáló születésénél is ott bábáskodhatok.

Először is 2004-ben megépítettem a bocskaikerti Kis Göncöl Csillagdát (erről a Meteor 2006 januári számában írtam) és így megtapasztalhattam, hogy milyen minőségileg új élményt és lehetőséget nyújt egy állandó észlelőhely, egy saját csillagda.

Aktívan belevetettem magamat a nagyközönség számára tartott bemutatásokba is, és látható volt, hogy itt is szükség lenne valami állandó helyszínre, a csillagászati népszerűsítő munka biztos bázisára – nemhiába Kulin Gyurka bácsi is ezt tűzte célul annak idején.

Ezután évekig foglalkoztam azzal, hogy Debrecenben újra legyen bemutató csillagvizsgáló. – részben ennek is köszönhető, hogy létrejöhett a 2012-ben megnyitott (és az első évben technikai problémák miatt elég dőcögve működő) Hármashegyi Csillagda, és egy kicsit benne volt a kezem a rövidesen megnyíló Tudomány Palotája csillagdájának előkészítésében is.

Csillagda nem működhet igazán sikeresen fényszennyezett ég alatt. Többek között ezért is fordultam a fényszennyezés témája és a csillagoségbolt-parkok felé. Sokat ügyködtem a hortobágyi Csillagoségbolt-park létrehozásán, és azon, hogy itt is legyen csillagvizsgáló. A csillagoségbolt-park 2011-ben kapta meg az International Dark-sky Association jóváhagyását, és hamarosan (várhatóan 2014 tavaszán) megnyitja kapuját a Hortobágy-Máta melletti Fecskeház Erdei Iskola csillagdája is. Mindezekről beszámoltam a MCSE 2010-es és 2011-es tarjáni táborában (Csillagvizsgáló-tervek Debrecenben és környékén, megtekinthetőek a MCSE videótárban).

Térjünk vissza először a Debrecentől kb. 13 km-re keletre, az „Erdőpusztán” lévő Hármashegyhez. Ezt a MACSED részéről azért szemeltük ki, mert itt van a Zsuzsi erdei vasút végállomása, egy működő erdei iskola és a terület gyakorlatilag fényszennyezésmentes (a Ny-ra lévő Debrecen itt már kevésbé zavar). 2003-ban gyűjtést indítottunk, és megbíztunk egy tervezőt. A gyűjtés eredménye egy C11 távcső és egy Fornax 51 mechanika lett, a terv azonban sajnos soha sem valósult meg, pedig az alábbi látványterven látható torony talán jobb választás lett volna mint a mai (háttérben a Hármashegyi Erdei Iskola).

Az eredetileg Hármashegyre tervezett csillagásztorony

Időközben kiderült, hogy a csillagda létesítéséhez szükséges pénz nem fog összejönni adakozásból, ezért megkerestük Debrecen városát. Szerencsére éppen ekkor kezdték el tervezni a Zsuzsi vasút felújítását és új végállomás építését, úgyhogy kapóra jött ötletünk. A pályázatba beépítették a csillagdat, azonban a tervezést már nélkülünk kezdték el, és a folyamatba bekapcsolódva már csak néhány javítást tudtunk eszközölni. A megvalósult – letolható tetejű, 3X5 m-es alapterületű csillagda ettől – és a 14 m magas toronytól (ahol a rezgéstől tartottunk kicsit) függetlenül végülis egészen használhatóra sikeredett, kivéve a nyitott és télen beázó lépcsőházat és a kivitelezési hibákat (az egyik „szokásos” probléma nálunk is bejött: a tető nehezen nyitható).

A Hármashegy Természet Háza a csillagda tornyával
(a kép a megnyitó alkalmával készült)

Az egész épületkomplexumra is rányomta bélyegét a kissé kapkodó kivitelezés: a csillagdat és a Természet házát (aminek részeként működik), a hivatalos megnyitó után több mint egy évvel, 2013 októberében nyitották csak meg. A toronyban a MACSED régi AS 100/1000-es Zeiss refraktorát helyeztük el (ami már az 1991-ben bezárt régi – Debrecen Borbíró téri -

bemutató csillagdában is szolgált) Celestron go-to mechanikán. Az üzemeltetésről még kevés tapasztalat gyűlt össze, de az eddigiek alapján is látható, hogy igencsak hiányzott már egy ilyen intézmény, jelentős az érdeklődés a bemutatások iránt aminek érdekességét fokozza a zavartalan erdei környezet, és az, hogy a muzeális értékű Kisvasúttal lehet megközelíteni. A csillagda üzemeltetését egyébként az ilyen téren évtizedes tapasztalatokkal rendelkező MACSED vállalta magára.

Napbemutató a Hármashegy Csillagdában

Időközben Kisgyőrben is elindult egy hasonló kezdeményezés. A Magnitúdó Csillagászati Egyesület mellett egy másik –részben csillagászati irányultságú- egyesületben is dolgozom. Ez a Rónaőrző Természetvédelmi Egyesület (aki ismeri az Orion csillagkép mitológiáját, a Rónaőrző név ismerősen csenghet – mint az Alnilam – epsilon Orionis népi neve). Az egyesület 2011-ben indította el saját „Természet Háza” programját a Bükk Nemzeti Park által körülölelt Kisgyőrben. Az itteni csekély fényszennyezetség miatt is adta magát a helyszín, hogy létrehozzunk egy csillagvizsgálót, mely az itt szervezett táborok, szakköri foglalkozások, egyéb programok hasznos kiegészítője lehet. Korábbi ezirányú tapasztalataim miatt a csillagda létesítésével és működtetésével engem bízott meg az egyesület. Ennek konstrukciója a hármashegyinél lényegesen egyszerűbb: szokványos letolható tetejű 3X3 m-es faépület (mintájául Braskó Sándor közeli magán csillagvizsgálója szolgált, és Sándor egyébként is sokat segített nemcsak szakmai tapasztalataival de az oszlop kivitelezésénél is).

Kép: A kisgyőri „Gaia Csillagda”

A Gaia névre keresztelt csillagdában ÉMOP-os pályázatunknak köszönhetően egy 127/952-es Explore Scientific APO triplet távcsövet helyeztünk el HEQ-5 go-to mechanikán, illetve van egy LS 35-ös Lunt naptávcsövünk.

Mint látható mindkét csillagdában refraktor található. Egy évtized bemutatásainak tapasztalata alapján másnak is azt tudom javasolni, hogy bemutatásokhoz közepes méretű refraktort használjon. Ez egyrészt „távcső kinézetű” amit a látogató is elvár, másrészt a betekintés sokkal egyszerűbb mint pl. egy Newton távcső esetén, a képminősége kiváló, kontrasztos, elég nagy a látómezeje, végül pedig felesleges a nagy átmérő, hiszen többnyire úgyis bolygót, Holdat, kettőscsillagot és fényesebb mélyeget mutatunk.

A kisgyőri csillagda főműszere

A csillagdat táboraink résztvevői mellett most induló csillagász szakkörünk tagjai fogják használni, és alkalmanként nyílt napokat, bemutatókat tartunk.

A csillagdák tehát felépültek, a műszerek „első fénye” is megvolt, mostmár csak derült egekre és önkénteseink lelekesedésére van szükség, hogy a csillagos égbolt szépségeit megoszthassuk az érdeklődőkkel –akikben szerencsére nincs hiány.

Gyarmathy István